

5. Stefano Arduini (2007). (ed.) *Metaphors*, Roma, Edizioni di Storia e Letteratura.
6. KUSHBAKOVA, M., Zarina, R. U. Z. I. M. U. R. O. D. O. V. A., & Shahram, A. S. L. O. N. O. V. (2020). *Innovative Methods and Ways to Teach and Learn Foreign Language*. ECLSS Online 2020a, 146.
7. Yangiboyevna, N. S., & Ravshanovna, M. U. (2022). *BIOLOGIK FAOL QO'SHIMCHALARNING TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 542-545.
8. Rajabboevna, A. R., Yangiboyevna, N. S., Farmanovna, I. E., & Baxodirovna, S. D. (2022). *THE IMPORTANCE OF COMPLEX TREATMENT IN HAIR LOSS*. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(5), 1814-1818.
9. Aslonov, S., & Ruzimurodova, Z. (2020). *INGLIZ TILINI O'QITISHNING INNOVATSION USULLARI*. *Студенческий вестник*, (12-5), 72-74.
10. Aslonov, S. S. (2020). *O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA JINS MAZMUNINI BILDIRUVCHI SO'ZLAR TAHLILI*. *Студенческий вестник*, (16-10), 55-58.
11. Aslonov, S. S. (2020). *Ingliz tili stilistikasi fanini o'qitishda fonostilistikaning o'rni*. *Интернаука*, (16-4), 57-59.
12. Ахмеджанова, Н., & Аслонов, Ш. (2020). *Семантические типы предикатов и фазовая членимость глагольного действия*. *Интернаука*, (12-1), 27-29.

TAYANCH KONSEPTNING LINGVOMADANIY ASPEKTI

Elbabayeva Zuxra Olmos qizi
SamDChTI magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson botiniy olamidagi “taqdir” konseptining turli jihatlari, jumladan lingvomadaniy aspektlari muhokama etiladi. Maqolada mazkur konseptning etimologiyasi, sinonimlari, morfologik jihatlari hamda xalq maqollarida ifodalanishi masalalari tadqiq etiladi.

Kalitso'zlar: taqdir, qismat, frazeologiya, maqol-matal, konsept, morfologiya.

Taqdirga ishonish barcha lingvomadaniy jamoalarda mavjud. Quyida “taqdir” konseptining lisonda qo'llanilish holatlari, morfologik jihatlari tahlil etiladi:

- 1) «*taqdir-nasiba*» freymi: *taqdirning taqozosi; falakning gardishi; zamonaning zayli;*
- 2) «*taqdir - qismat, yozmish, peshana, tole*» freymi: *og'ir qismat; taqdirga ishonmoq; taqdirga tan bermoq; taqdir (shunday) ekan!; peshanada bor ekan!; taqdiridan qochib qutulib bo'lmaydi;* 3) «*taqdir - kelajak, istiqbol*» freymi: *meni uning taqdiri (kelajagi) tashvishlantiradi, uning taqdiridan xavotirdaman; biror kimsaning taqdirini hal qilmoq; o'z taqdirini biror kimsa yoki narsa bilan bog'lamoq; insoniyat taqdiri, insoniyatning kelajagi;* 4) «*taqdir - tarix*» freymi: *bu kitobning taqdiri (tarixi) juda ajoyib; qanday qilib, qaysi shamol uchirib, nechuk (bu yerga kelib qoldingiz)? (kutilmagan uchrashuvda beriladigan savol); nasib qilmagan ekan, peshanaga sig'madi; taqdir taqozosi bilan; yozuv (shum) taqdir va hak.*

Yurtimiz folklori juda qadimiy tarixga ega bo'lib, taqdir konsepti ham turli frazeologizm va maqollarda qo'llanib kelinadi. Quyida bunga misollar keltiriladi: *Ayol degan palaxmon toshi, // Qayerga otsa, shu yerga tushar; Ajal yetdi, // Devona qabul qildi; Ana go'r, mana go'r, // Ishonmasang, borib ko'r; Asov otni taqa to'xtatar; Asragan ko'zga cho'p tushar; Asragan qo'l sinar; Asrayman desa balo yo'q, // O'laman desa — davo; Bandaning boshi — olloning toshi. Betda yurgan bo'riman, // Nasibamdan ko'raman; Beshikdagi bolaning bek bo'lishini kim bilar; Bir mix bir nag'alni, // Bir nag'al bir otni tutar; Bir ko'r — qiyiq, // Bir kar — qiyiq; Bir to'lgan bir sochilar; Boy bo'lmasim bilibman, // Och o'ldirma, xudoyim; Bugun bo'lsa ham shu o'lim, // Erta bo'lsa ham shu o'lim; Bo'ladigan ishning boshi to'g'ri; Bo'rknini tashlab bo'ridan qutulib bo'lmas; Daryoga ot solmasdan avval kechuvini top; Yelli kun yo'rt, Yog'inli kun yot.* Keltirilgan maqollarda TAQDIR qudratli obzor sifatida gavdalanadi.

Nasroniylik va islom dinida taqdir xudoning azaliy ilmi va qudrati tarzida izohlanadi. Lekin ularning har birida o'ziga xos xususiyatlar bilan talqin etiladi. Islomda taqdir — Alloh irodasiga bog'liq deb hisoblovchi diniy tasavvur, rasman e'tirof etilgan aqidalardan biri. «Qazo — Alloh taoloning hamma narsalarning kelajakda qanday bo'lishini azaldan bilishidir». «Qadar — o'sha narsalarning Allohning azaliy ilmiga muvofiq ravishda vujudga kelishidir». Taqdir masalasida jabariylar qilgan ishlarimizga taqdir aybdor, insonda tanlash imkonini yo'q deyishgan. Qadariylar taqdirni inkor qilishgan, inson barchasini o'zi yaratadi deyishgan. Ikki oqim ham ahli sunna aqidasi zid hisoblanadi. Ahli sunna va jamoa mazhabiga binoan balog'atga yetgan musulmonga Alloh taolo bandalarning hamma ishini maxluqotlarga bog'liq narsalarning

hammasini avvaldan bilishiga iymon keltirishi vojib bo'ladi. Qazo va qadar aqiydasi, Allohga iymon keltirish asosidagi Islom aqiydalaridan biri hisoblanadi. Bu aqiyda, to'g'ri ma'rifat asosida Alloh taoloni kamol sifatleri bilan sifatlashga asoslangandir. Ana o'sha sifatlarning biri – Allohning ilmi, u ilmning chegarasizligi, Alloh irodasining shomilligi va qudratining komilligidir. Qazo va qadar aqiydasi, Allohning ana shu sifatlari asoslangan aqiydadir. Shuning uchun ham qazoi-qadarga iymon bo'lmasa, Allohga bo'lgan iymon tugal bo'lmaydi.

Darhaqiqat, Alloh taolo hamma narsani biladi. Uyasi ichida g'imirlayotgan chumolining harakatiniyu, o'z falakida harakat qilayotgan sayyoralarini ham biladi. U zotning ilmidan hech narsa g'oyib bo'lmaydi. Alloh taolo dunyodagi har bir zarrani ham va uning harakatini ham bilib turadi. Shuningdek, Alloh taolo qiyomatgacha nima bo'lishini ham biladi. Agar ularni bilmasa, U zotning sifati kamoliyasiga nuqson yetgan bo'ladi. Ana o'sha ilohiy ilm «qazoi-qadar» deb ataladi. Bunda johil kishilar o'yaganidek, Alloh tomonidan bandani majbur qilish yo'q, Balki, Alloh taolo tomonidan banda nima qilishini oldindan bilish bor. Chunki Allohning ilmi chegara bilmasdir. Ulamolarimiz bu tushunchani oson fahmlash uchun quyidagi misolni keltiradilar. O'tgan ulamolarimizdan al-Xattobiy quyidagilarni aytadilar: «Ko'pchilik odamlar qazo va qadarni Alloh taolo tomonidan O'zi taqdir qilib qo'ygan ishlarga bandani qahr ila majbur qilish, deb hisoblaydilar. Ularning bu fikrlari noto'g'ridir. Qazo va qadarning ma'nosi, bandalarning kelajakda bo'ladigan ishlarini Alloh tomonidan muqaddam bilib turilishidir». Alloh xohlasa, bu boradagi oyati karima va hadisi shariflarni o'rganib chiqishimiz bilan yana ko'p narsalar oydinlashadi.

Alloh taolo: «Albatta, biz har bir narsani qadar ila yaratdik», degan (Qamar, 49-oyat). Demak, Alloh taolo har bir narsani o'lchov bilan yaratgan va har bir narsani bilib turadi. Yuqorilardan kelib chiqib, *taqdir* deganda avvalo Alloh taoloning ilmi tushuniladi, keyin esa Lavhul mahfuz tushuniladi. Lisoniy ongda qudrat timsoli ham o'z ifodasini topgan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://shosh.uz/uz/islom-iymon-aqidada-adashmaylik-rukndan-4>
2. <https://uzbaza.uz/taqdir-va-tadbir-haqida-maqollar/>
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-xalq-ogzaki-ijodi/uzbek-xalq-maqollari/taqdir-va-tadbir-haqida-maqollar>
4. <https://baxtiyor.uz/taqdir-va-tadbir-haqida-maqollar-toplami/>
5. KUSHBAKOVA, M., Zarina, R. U. Z. I. M. U. R. O. D. O. V. A., & Shahram, A. S. L. O. N. O. V. (2020). Innovative Methods and Ways to Teach and Learn Foreign Language. ECLSS Online 2020a, 146.
6. Yangiboyevna, N. S., & Ravshanovna, M. U. (2022). BIOLOGIK FAOL QO'SHIMCHALARNING TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI, 542-545.
7. Rajabboevna, A. R., Yangiboyevna, N. S., Farmanovna, I. E., & Baxodirovna, S. D. (2022). THE IMPORTANCE OF COMPLEX TREATMENT IN HAIR LOSS. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(5), 1814-1818.
8. Aslonov, S., & Ruzimurodova, Z. (2020). INGLIZ TILINI O 'QITISHNING INNOVATSION USULLARI. Студенческий вестник, (12-5), 72-74.
9. Aslonov, S. S. (2020). O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA JINS MAZMUNINI BILDIRUVCHI SO'ZLAR TAHLILI. Студенческий вестник, (16-10), 55-58.
10. Aslonov, S. S. (2020). Ingliz tili stilistikasi fanini o'qitishda fonostilistikaning o'rni. Интернаука, (16-4), 57-59.

ADABIY TIL VA SHEVALARNING MOSLASHUVI

**Sayfullayeva Sabina Ibragim qizi,
Quchqarova Gulnoza Shavqidin qizi,
Ilmiy rahbar: Mamayokubova Shahlo
Samarqand davlat chet tillar instituti**

Annotasiya: Ushbu maqolada har qanday Adabiy til xalq og'zaki nutqi asosida shakllanib, shu xalq tiliga xos shevalarni umumlashtiradi va barcha sheva vakillari uchun tushunarli bo'lishi haqida mulohaza olib boriladi.